

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

er recht gedaan worden aan deze ernstige pathologie en haar behandeling. Ten tweede is schizofrenie — laten we deze term nog even verder gebruiken — de aandoening bij uitstek waar de driften als driften in het geding zijn. Zonder meer is dat de bijdrage bij uitstek van de auteur aan een (ver)nieuw(end) denken over, jawel, schizofrenie.

Catharsis 2.0

Bespreking van

John Madonna (red.) (2017). *Emotional presence in psychoanalysis — Theory and clinical applications*. Londen: Routledge. ISBN 978 11 3888 9330. 202 pp., £32,99

ROGER BORATH

Dit boek geeft het betoog weer over de *modern psychoanalysis*, een stroming in de Noord-Amerikaanse psychoanalyse. Het was de eerste keer dat ik las over *modern psychoanalysis* en ik schrok ervan.

Het eerste deel van het boek is een inleiding in de ontstaansgeschiedenis en de plaats van de *modern psychoanalysis* binnen de Noord-Amerikaanse stromingen. John Madonna is de redacteur van het boek en heeft de helft van de hoofdstukken verzorgd. Hij legt in het eerste hoofdstuk uit wat *modern psychoanalysis* is, in zijn typische prozaïsche stijl. De openingszin luidt: *‘We know now that it is not understanding ascribed from without by a distant voice that cures the broken human spirit.* Analyse moet zich niet bezighouden met het begrijpen of te weten komen, maar met het helen van de gebroken menselijke ziel.

Dit is een boek voor helers, niet voor psychoanalytici. De auteurs argumenteren terecht dat het noodzakelijk is om de identiteit van

de psychoanalyse te verwerpen, wil men met helen bezig gaan. Want om te helen is het niet van belang om, zoals Freud noodzakelijk achtte, überhaupt iets te weten te komen over onbewuste conflicten en beweegredenen. Daarom wijzen de *modern* psychoanalytici de abstinentie en neutraliteit van de analyticus, het benutten van de bank en van interpretaties af, als technieken die de analyticus isoleren van de patiënt en van de verontrustende gevoelens die het contact oproepen. Hoe het helen in zijn werk gaat beschrijft Madonna als volgt:

‘It is the resonating presence of the other, without provocation, allowing and allowed. Reflecting and mirroring like the good mother, the analyst sharing the primordial dawning of experience, at times in soundless rhythm, beyond words. Then, the eventual coming forth of the longings, fears, the furies, the person separate and suffering in the encounter. And then the light of knowing, which grows within, in the mutual presence which enables advance in psychic development.’

Mirroring doet denken aan Kohut, *reflecting en development* aan Fonagy, en de *good mother* aan Winnicott. Deze verwijzingen suggereren een op ontwikkeling gerichte visie. Dit is echter niet waar de *modern psychoanalysis* mee bezig wil zijn. Zij wil de klassieke (lees Noord-Amerikaanse) weerstandanalyse moderniseren. De noodzaak voor modernisering komt voort uit de klinische ervaringen dat duiden van de weerstand niet behulpzaam is bij pre-oedipale problematiek. Maar in hun antwoord schiet de *modern psychoanalysis* door naar het andere uiterste in de omgang met weerstand. Nu is het zaak om helemaal met de weerstand mee te gaan. De analyticus dient volledig beschikbaar te zijn

en te waken voor begrenzing of het oproepen van weerstand. Deze *modern* houding van de helende analyticus wordt *emotional presence* genoemd.

In het tweede deel van het boek wordt *emotional presence* door verschillende auteurs uitgewerkt aan de hand van zeer openhartige gevalbeschrijvingen. De openhartigheid vind ik lovenswaardig. Het hielp me inzicht te krijgen in de werkwijze van de *modern psychoanalysis*. Dit deel is mijns inziens het meest spannend om te lezen. Hier zijn verhalen te lezen van analytici die met hun patiënten gaan wandelen of samen met hen een cursus volgen. Of analytici die achter patiënten aan blijven bellen en hun beklag doen bij de patiënt dat hij de analyticus heeft laten zitten. Ook zijn er verhalen van analytici die ruziemaken met de patiënten of de overtuigingen van patiënten letterlijk bevestigen, bijvoorbeeld door te zeggen: <Jij bent een waardeloos mens>. Hoewel de beschreven interventies vaak bizar en grenzeloos zijn, hebben ze consequent tot doel de patiënt te helpen met het uiten van alle gevoelens en gedachten. Het samen wandelen is een voorbeeld van de *modern* techniek *joining*, die bedoeld is om de patiënt te laten zien dat de analyticus precies is wat de patiënt wil dat hij is. Op die manier kan de paranoïde patiënt het vertrouwen vinden om alles te zeggen. Het blijven bellen of ruzie maken zijn voorbeelden van de *modern* techniek *emotional communication*, bedoeld om uit te nodigen tot verdere *acting out*. Uiteraard raken de helende analytici in de knoop met het grenzeloze van hun insteek. Dit wordt echter weinig gethematiseerd. Het conflict van de analyticus met het grenzeloze moet aanleiding geven nog meer ontvankelijk te zijn. Op sommige plekken krijgen de verhalen dan ook een heroïsche kleur.

In hoofdstuk negen wordt het meest verhelderd wat *modern psychoanalysis* is en wat de voorgestelde uitbreiding van de klassieke psychoanalyse inhoudt. Dit hoofdstuk is geschreven door Juud Bernstein en ik kan aanbevelen met dit hoofdstuk te beginnen bij het lezen van het boek. Zij legt uit: catharsis is het helende moment. Want als er catharsis heeft plaatsgehad, is de weerstand overwonnen. Dan is de mens vrij zijn leven te leven zoals hij dat wil. Het moderniseren van de klassieke psychoanalyse grijpt feitelijk terug op Freuds preanalytische aannames over catharsis. In dit licht wordt het voorafgaande begrijpelijk: de *modern psychoanalyst* houdt zich bezig met affectafvoer. Paradoxaal genoeg meent de auteur daardoor juist psychoanalytisch bezig te zijn.

Dit boek is één voorbeeld van terugkerende voorstellen in de psychoanalytische wereld tot modificatie van psychoanalyse, waarbij noodzakelijkerwijs afstand moet worden genomen van waar analyseren over gaat in de letterlijke en de freudiaanse betekenis van het woord. Noodzakelijkerwijs, om de handen vrij te hebben iets anders te doen dan conflictueuze onbewuste dynamiek te analyseren, namelijk: helen, gebreken wegnemen, ontwikkeling bevorderen of met neurologie bezig zijn in de spreekkamer. Op een dergelijke wijze afstand nemen vindt zijn concrete vorm in het creëren van nieuwe technieken en het misbruiken van analytische concepten. De *modern psychoanalysis* introduceert taal van nieuwe technieken, waaronder *joining* en *emotional communication*. De herconceptualisatie van overdracht en tegenoverdracht is een voorbeeld voor het misbruik van concepten. Overdracht en tegenoverdracht worden van een dynamisch onbewuste betekenis ontdaan door ze te gebruiken om alle ervaringen in de relatie te benoemen. Vervolgens worden ze op een manier gebruikt die

absurd is vanuit een psychoanalytisch standpunt. Zo wordt er veel gesproken over de objectieve tegenoverdracht.

Er is niets op tegen om te verkiezen iets anders te doen dan psychoanalyse. Maar de net beschreven praktijken te presenteren als een modernisering van psychoanalyse is een *alternative fact*. Want deze praktijken zijn een letterlijke afbreuk van de psychoanalyse naar een niet-analytische visie en klinische praktijk. Waar ik dan ook het meeste van schrik is het oprechte enthousiasme van de psychoanalytisch geschoolde auteurs om te blijven beweren dat ze met psycho-analyse bezig zijn.

Hamlet, Hitchcock en de spreekkamer

Bespreking van

Salman Akhtar (2016). *Mistrust*. Londen: Karnac Books. ISBN: 978 1 7822 04 886, 256 pp., € 37,99

LINDA DIL

De mens is letterlijk een week dier, een naakte aap, die tot anderen veroordeeld is om te overleven. Hechting, zorg en wederkerigheid zijn pijlers van het menselijk bestaan, en vertrouwen is zowel een voorwaarde als een product van die pijlers. Gebrekkig basisvertrouwen of geschonden vertrouwen dragen bij aan het ontstaan van psychopathologie.

Zo introduceert Salman Akhtar het centrale thema van dit boek, dat bijdragen bevat van tien auteurs. Op het gebied van ontwikkeling, cultuur en kliniek komen talrijke inzichten voorbij, verdeeld over de volgende drie secties:

ONTWIKKELING

Masur begint met Erikson, die de oplossing van het conflict tussen vertrouwen en wantrouwen als eerste taak van het ego zag. Vertrouwen is noodzakelijk voor een gezonde psychische ontwikkeling en de opbouw van een stevige identiteit. Allengs gaat een kind leren om de bedoelingen van anderen te lezen en gaat het zelf proberen om anderen te foppen. Rond de leeftijd van drie jaar delen kinderen mensen in als ‘helemaal te vertrouwen’ of als ‘complete leugenaars’. Tot de leeftijd van vijf of zes jaar zijn kinderen tamelijk beïnvloedbaar, maar daarna ondergaat het begrip vertrouwen grote veranderingen. Meisjes gaan bijvoorbeeld geheimen met elkaar delen om zo vriendschappen te smeden, en er wordt volop geoeffend met het omgaan met regels en vals spelen. Pas later in de puberteit worden leeftijdgenoten meer vertrouwd dan ouders. Tot die tijd hoor je meisjes regelmatig zeggen dat ze met bepaalde leeftijdgenoten niet om willen gaan, omdat die ‘achter hun rug om praten’. Te veel vertrouwen is ook niet goed. Psychologische overbescherming door verzorgers maakt een kind namelijk kwetsbaar voor ontgoocheling, geconfronteerd met alledaagse gemeenheid van mensen. Voorts is de verwerving van vertrouwen in zichzelf misschien wel de belangrijkste mijlpaal in de adolescentie.

Akhtar zelf schrijft over de rol van vertrouwen bij elke overgang naar een andere levensfase, zoals bij het aangaan van een partnerrelatie, de stichting van een gezin en vervolgens het bereiken van de middelbare leeftijd met toenemende afhankelijkheid van de goede bedoelingen en zorg vanuit de omgeving. Verschillende psychiatrische syndromen met paranoïde kleuring dienen zich aan als wantrouwen overheerst. Relaties worden geken-